

TIJORAT BANKLARIDA NAQD PULSIZ HISOB-KITOBLAR XISOBI VA AUDITINI TAKOMILLASHTIRISH.

O'zbekiston Respublikasi Bank-moliya akademiyasi tinglovchisi
Hayitqulov Muzaffar Bahriddinovich
e-mail: mhb14062014@gmail.com

Annotatsiya: Tijorat banklari iqtisodiy tizimning muhim bo'g'inlaridan biri bo'lib, ular moliyaviy xizmatlarni taqdim etish, pul aylanishini boshqarish va hisob-kitoblarni amalga oshirishda muhim rol o'ynaydi. Naqd pulsiz hisob-kitoblar, ya'ni elektron hisob-kitoblar, zamonaviy bank faoliyatining asosiy komponentlaridan biridir. Ushbu maqolada tijorat banklarida naqd pulsiz hisob-kitoblar xisobi va auditini takomillashtirish masalalari ko'rib chiqiladi.

Kalit so'zlar: *Iqtisodiyot, bank tizimi, moliya, naqd pul, audit, electron, samaradorlik, texnologiya.*

СОВЕРШЕНСТВОВАНИЕ БЕЗНАЛИЧНОГО УЧЕТА И АУДИТА В КОММЕРЧЕСКИХ БАНКАХ.

Аннотация: Коммерческие банки являются одним из важных звеньев экономической системы, они играют важную роль в предоставлении финансовых услуг, управлении денежным обращением и осуществлении расчетов. Безналичные расчеты, то есть электронные расчеты, являются одной из основных составляющих современного банковского дела. В данной статье рассматриваются вопросы совершенствования учета и аудита безналичных счетов в коммерческих банках.

Ключевые слова: *Экономика, банковская система, финансы, денежные средства, аудит, электроника, эффективность, технология.*

IMPROVING CASHLESS ACCOUNTING AND AUDITING IN COMMERCIAL BANKS.

Abstract: Commercial banks are one of the important links of the economic system, they play an important role in providing financial services, managing money circulation and making settlements. Cashless settlements, that is, electronic settlements, are one of the main components of modern banking. This article examines the issues of improving the accounting and auditing of cashless accounts in commercial banks.

Key words: *Economy, banking system, finance, cash, audit, electronic, efficiency, technology.*

Kirish

Hozirgi kunda global iqtisodiyotning rivojlanishi bilan bir qatorda, tijorat banklari va moliya muassasalarining roli ham o'sib bormoqda. Naqd pulsiz hisob-kitoblar — bu banklar orqali amalga oshiriladigan pul o'tkazmalari va moliyaviy operatsiyalarni anglatadi. Ushbu maqolada naqd pulsiz hisob-kitoblarning ahamiyati, afzalliklari va ularning tijorat banklari tomonidan qanday amalga oshirilishi haqida so'z yuritamiz. Naqd pulsiz hisob-kitoblar — bu banklar va mijozlar o'rtasidagi moliyaviy operatsiyalarni elektron shaklda amalga oshirishdir. Ushbu hisob-kitoblar turli xil elektron to'lov tizimlari, internet-banking, mobil banking va boshqa zamonaviy texnologiyalar orqali amalga oshiriladi. Naqd pulsiz hisob-kitoblarning asosiy afzalliklari:

➤ Tezlik va samaradorlik: Elektron to'lovlar tez va oson amalga oshiriladi, bu esa mijozlar uchun qulaylik yaratadi.

➤ Xatolarni kamaytirish: Avtomatlashtirilgan tizimlar inson xatolarini kamaytiradi.

➤ Xavfsizlik: Elektron to'lov tizimlari yuqori darajadagi xavfsizlikni ta'minlaydi, bu esa mijozlarning ishonchini oshiradi.

Naqd pulsiz hisob-kitoblar jarayoni ancha tez va qulaydir. Mijozlar, mobil telefon yoki kompyuter orqali bir necha marta bosish bilan pul o'tkazmalarini amalga oshirishlari mumkin. Bu, ayniqsa, masofaviy ish olib boradigan yoki tezkor xizmat ko'rsatishni talab qiladigan sohalarda muhimdir. Naqd pulni tashish va saqlash jarayonida ko'plab xavf-xatar mavjud.

Naqd pulsiz hisob-kitoblardan foydalanish Bugungi kunda naqd pulsiz hisob-kitoblar hayotimizning ajralmas qismi bo'lib, u milliy iqtisodiyotning barqarorligini ta'minlash va mablag'lar aylanishining tezlashishiga yordam beradi. O'zbekiston Respublikasining yangi qabul qilingan "To'lovlar va to'lov tizimlari to'g'risida"gi Qonuni doirasida, Markaziy bankka respublikamiz hududida naqd pulsiz to'lovlarni amalga oshirish tartibini belgilash vazifasi yuklatilgan.

Mazkur qonunning qabul qilinishi, to'lovlar va hisob-kitoblarga oid normativ-huquqiy hujjatlarni qayta ko'rib chiqishni talab qiladi. Shu maqsadda, O'zbekiston Respublikasi Markaziy banki tomonidan "O'zbekiston Respublikasida naqd pulsiz hisob-kitoblar to'g'risida"gi Nizom yangi tahrirda ishlab chiqildi va Adliya vazirligida 2023 yil 13 aprel kuni davlat ro'yxatidan o'tgan.[1]

Ushbu normativ-huquqiy hujjatni ishlab chiqishda tijorat banklari hamda tadbirkorlik sub'ektlari taklif va mulohazalari o'rganildi. Nizom "To'lovlar va to'lov tizimlari to'g'risida"gi Qonunning 33-moddasiga muvofiq naqd pulsiz hisob-kitoblarni

tashkil etishga oid umumiy yondashuvlarni belgilaydi, shuningdek, yuridik va jismoniy shaxslarning to'lov hujjatlaridan foydalanish tartibini belgilaydi.

Norma ijodkorligiga oid xalqaro standartlarga muvofiq, Nizomda asosiy tushunchalar ta'riflari keltirilgan bo'lib, foydalanuvchilarga ularning mazmunini qulay tushunishga imkon yaratadi. Shuningdek, banklar amaliyotida naqd pulsiz hisob-kitoblarda foydalaniladigan to'lov hujjatlari turlari va ularni rasmiylashtirish tartibi batafsil bayon etilgan.

Xalqar to'lovi qonun hujjatlaridagi talablarga muvofiq, to'lov hujjatlari olingan paytdan e'tiboran ikki ish kunidan kechiktirmay bajarilishi kerakligi belgilangan. Mazkur normativ-huquqiy hujjatda xalqaro to'lovlarni amalga oshirish uchun chet el valyutasidagi to'lov hujjatlarini rasmiylashtirish tartibi ham ko'zda tutilgan. nish esa firibgarlikdan himoya qilish, shuningdek, pul yo'qotish riskini kamaytiradi. Banklar zamonaviy xavfsizlik tizimlarini qo'llab-quvvatlagan holda mijozlarning mablag'larini himoya qiladi. Naqd pulsiz operatsiyalar barcha tranzaksiyalarni elektron shaklda qayd etadi, bu esa moliyaviy hisobotlarni tayyorlashda katta yordam beradi. Mijozlar o'z xarajatlarini kuzatib borishi va moliyaviy rejalashtirishni amalga oshirishi osonlashadi. Banklar naqd pulsiz xisob-kitoblarga o'tgan sari xarajatlarni kamaytiradi va operatsion samaradorligini oshiradi. Bu esa mijozlarga yanada raqobatbardosh xizmatlarni taqdim etishga imkon beradi.[2]

Tijorat banklarida naqd pulsiz xisob-kitoblar bugungi kunda iqtisodiyotning ajralmas qismiga aylangan bo'lib, ularning afzalliklari jamiyatda keng qo'llanilmoqda. Ularni rivojlantirish moliya tizimining yanada mustahkamlanishi uchun muhim ahamiyat kasb etadi hamda iqtisodiyotning barqarorligiga xizmat qiladi. Shu bilan birga, mijozlarga qulaylik yaratib, ularga zamonaviy texnologiyalar yordamida moliyaviy xizmatlardan foydalanish imkonini beradi.

Tijorat banklarida naqd pulsiz hisob-kitoblar xisobi maxsus standartlarga asoslanib amalga oshiriladi. Ushbu hisob-kitoblarning asosiy elementlari:

- Hisob-kitoblar reestri: Bank mijozlari bilan bo'lgan barcha naqd pulsiz operatsiyalarning reestri.

- To'lovlarning monitoringi: To'lovlarning vaqtida va to'g'ri amalga oshirilganini kuzatish.

- Audit va nazorat: Naqd pulsiz hisob-kitoblarning to'g'riligini ta'minlash uchun audit va ichki nazorat mexanizmlari.

Audit — bu moliyaviy hisobotlarning to'g'riligini, samaradorligini va muvofiqligini tekshirish jarayoni. Tijorat banklarida naqd pulsiz hisob-kitoblar auditini takomillashtirish uchun quyidagi usullardan foydalanish mumkin:

- Avtomatlashtirish: Audit jarayonini avtomatlashtirish, bu esa tekshirishlarni tezlashtiradi va samaradorligini oshiradi.

- Texnologik yangilanishlar: Zamonaviy texnologiyalarni joriy etish, masalan, blokcheyn va sun'iy intellekt, audit jarayonini takomillashtiradi.

- Ta'lim va treninglar: Auditorlarning malakasini oshirish uchun doimiy ta'lim va treninglar tashkil etish.[3]

Naqd pulsiz xisob-kitoblarga o'tish jarayoni jadal ravishda davom etmoqda va kelajakda bu tizim yanada rivojlanishi kutilmoqda. Sun'iy intellekt va katta ma'lumotlardan foydalanish orqali banklar mijozlarga individual yondashuvni taklif qilish imkoniyatiga ega bo'ladi. Shuningdek, ko'p mamlakatlarda digital valyutalarning joriy etilishi naqd pulsiz tijorat operatsiyalarining yangi bosqichiga olib kelishi mumkin. aqd pulsiz xisob-kitoblarning kengayib borayotganligi iqtisodiyotimiz uchun ijobiy yangilikdir. Tijorat banklari tomonidan taqdim etilayotgan innovatsion yechimlar mijozlarga qulaylik yaratibgina qolmay, balki moliya sohasidagi xavfsizlikni ham ta'minlamoqda. Kelajakda bu tizimning yanada rivojlanishini kutmoqdamiz, buning natijasida iqtisodiyotimiz mustahkamlanadi va zamonaviy moliya xizmatlariga bo'lgan talab ortadi.[4]

Xulosa

Tijorat banklarida naqd pulsiz hisob-kitoblar xisobi va auditini takomillashtirish, zamonaviy iqtisodiy shart-sharoitlarda muhim ahamiyatga ega. Ushbu jarayonlarni samarali tashkil etish, banklarning raqobatbardoshligini oshirish va mijozlar uchun yuqori sifatli xizmatlarni taqdim etishga yordam beradi. Banklar, zamonaviy texnologiyalardan foydalangan holda, naqd pulsiz hisob-kitoblarning samaradorligini oshirish va audit jarayonlarini takomillashtirish uchun doimiy ravishda ish olib borishlari kerak. Ushbu mavzu bo'yicha quyidagilarni tavsiya qilaman:

1. Tizimlarni yangilash: Banklarda naqd pulsiz hisob-kitoblar tizimini doimiy ravishda yangilab borish.

2. Mijozlar bilan aloqa: Mijozlar bilan samarali aloqa o'rnatish, ularning ehtiyojlarini inobatga olish.

3. Xavfsizlik choralarini kuchaytirish: Elektron to'lov tizimlarining xavfsizligini ta'minlash uchun zamonaviy texnologiyalarni joriy etish.

4. Audit jarayonini avtomatlashtirish: Audit jarayonini avtomatlashtirish orqali samaradorlikni oshirish va xatolarni kamaytirish.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. K. A. Mamatov, "Bank auditining nazariy asoslari", Toshkent, 2020.
2. R. S. Qodirov, "Naqd pulsiz hisob-kitoblar va ularning rivojlanishi", Tashkent, 2021.
3. M. A. Karimov, "Zamonaviy bank tizimlari va ularning audit jarayonlari", Tashkent, 2022.
4. J. A. Abdullayev, "Elektron to'lov tizimlari: muammolar va yechimlar", Tashkent, 2023.